

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN KAYNAŞTIRMA UYGULAMALARINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ

Opinions Of Pre-School Teachers Towards Inclusion Applications¹

Öğr. Gör. Özlem BAL

Hitit Üniversitesi, Sungurlu Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çorum/Türkiye
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3004-6379>

Kerim AKTAŞ

Hitit Üniversitesi, Sungurlu Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çorum/Türkiye
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9836-3800>

Cite As: Bal, Ö. & Aktaş, K. (2021). "Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına Yönelik Düşünceleri", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal. (Issn:2630-631X) 7(50): 2440-2448

ÖZET

Özel haklara sahip bireylerin aldıkları eğitimin etkililiği; öğretmenlerin, ebeveynlerin, özel gereksinimi olan ve normal gelişim gösteren çocukların, bir arada yaşamaya, birlikte eğitim almaya yönelik tutumlarından etkilenmektedir. Okullarda yürütülen mevcut uygulamaların tespit edilip gereksinimlerin belirlenmesi ve eksikliklerin giderilmesi, etkili uygulamaların geliştirilmesi açısından öğretmenlerin kaynaştırma çalışmaları hakkındaki görüşlerinin belirlenmesinin, önemli olduğu düşünülmektedir. Bu düşüncelerden hareketle, çalışmada, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örnekleme Çorum ili Sungurlu ilçesinde bağımsız anaokulları ve anasınıfı bulunan okullarda görev yapan ve araştırmaya gönüllü katılan okul öncesi öğretmenleri dahil edilmiştir. Çalışmada öğretmenlere ilişkin bilgi elde etmek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu" ile öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik düşüncelerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, öğretmenlerin tamamı kadın olup lisans mezunudur. Öğretmenlerin tamamı kaynaştırma dersini lisans eğitimi sırasında teorik olarak aldıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya dahil edilen öğretmenlerin tamamı aldıkları eğitimi yetersiz bulmakta ve uygulamalar sırasında bir çok açıdan sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelime: Kaynaştırma, Bütünleştirme, Özel Eğitim, Kapsayıcı Eğitim, Engellilik, Okul Öncesi Eğitim

ABSTRACT

The effectiveness of the education received by individuals with special rights; It is affected by the attitudes of teachers, parents, children with special needs and normally developing children, towards living together and receiving education together. It is thought that it is important to determine the opinions of teachers about inclusion studies in terms of determining the current practices carried out in schools, determining the needs, eliminating the deficiencies, and developing effective practices. Based on these considerations, it was aimed to examine the views of teachers on inclusive education in this study. Preschool teachers who work in independent kindergartens and schools with kindergartens in the Sungurlu district of Çorum province and voluntarily participated in the research were included in the sample of the study. In the study, a "Personal Information Form" was used to obtain information about teachers, and a semi-structured interview form prepared by the researcher to determine teachers' thoughts on inclusive education. According to the findings obtained from the research, all of the teachers are female and have a bachelor's degree. All of the teachers stated that they took the inclusive course theoretically during their undergraduate education. All of the teachers included in the study found the training they received insufficient and stated that they had problems in many aspects during the practices.

Keywords: Inclusion, Integration, Special Education, Inclusive Education, Disability, Pre-School Education

1. GİRİŞ

Yaşamın en önemli yılları olarak değerlendirilen okul öncesi dönem, çocukların fiziksel, bilişsel ve dil gelişimlerinin desteklendiği, empati kurma ve başkalarının haklarına saygı duyma gibi prososyal davranışları kazandıkları en kritik dönemlerden biridir.

Özel haklara sahip bireylerin yaşam haklarına saygı duyma, çocukların erken yıllarda alacağı eğitimle ve bu dönemde bir arada bulunmalarıyla gelişir. Çocuk Hakları Sözleşmesinin ikinci maddesinde "taraf devletler kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt etmesi gerektiği" belirtilmiştir (ÇHS). Yine madde 23, "taraf devletler zihinsel ya da bedensel özürli çocukların

¹ 18-21 Ekim 2018 tarihinde Ankara Gazi Üniversitesinde düzenlenen 5.Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler". Madde 28, "Taraf devletler çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temel" olması gerektiğinden söz etmektedir.

Her çocuk için eğitimin zorunlu oluşu ve fırsat eşitliği durumu, yasaların da kaynaştırma uygulamalarını zorunlu hale getirdiğini göstermektedir. Bu durumda birlikte eğitime okul öncesi dönemde başlanması gerekmektedir.

Okul öncesi eğitim programı, özel haklara sahip çocukların gereksinimlerini de dikkate alarak, bütün çocuklara öğrenme ve ilkökula hazırlık konusunda eşit fırsat sağlamayı amaçlamaktadır. Özel gereksinimi olduğu raporla belirtilen çocukların öğretmenlerinden, etkinlik planlarında uyarlamalara yer vermeleri ve buna ek olarak Bireyselleştirilmiş Eğitim Programını (BEP) da dikkate almaları gerektiği ifade edilmektedir (MEB, 2013).

Kaynaştırma, özel haklara sahip çocukların sağlıklı gelişim gösteren akranlarının sınıflarında eğitimlerini sürdürmesi anlamında kullanılmakta iken bütünleştirme ise, özel gereksinimli tüm çocukların normal gelişim gösteren çocukların sınıflarına tam zamanlı olarak yerleştirilmeleri şeklinde ifade edilmektedir (Aral, 2011:36). Kaynaştırma ve bütünleştirme bazen aynı anlamda kullanılmaktadır. Fakat Loremen, Deppeler ve Harvey (2005:2)'e göre terimler birbirinden farklıdır. Aynı zamanda kaynaştırma; normal eğitim ve özel eğitim personelinin sorumluluğunda düzenlenmiş eğitim programı ve program sürecinde, bireysel destekleme ile birlikte sağlıklı gelişim gösteren çocuklar için hazırlanmış ancak özel gereksinimli çocukların belli zamanlardaki eğitimsel ve sosyal birleşimi olarak ifade edilmiştir (Sığırtmaç ve Deretarla Gül, 2010:29).

Özel gereksinimli çocukların çok erken yaşlardan başlayarak sağlıklı gelişim gösteren akranları ile birlikte eğitim alması, sosyal ortamları paylaşması, özel gereksinimli bir birey olarak toplumun bir üyesi haline gelmesi, kaynaştırmanın temel düşüncesi olarak ifade edilmektedir (Batu ve Yükselen, 2016:12).

Engelli bireyler toplumda var olmalarına rağmen eğitimleri eskiye dayanmamaktadır. İlkel toplumlarda kişinin kabul görmesi, onun bir özelliğe sahip olması ve ihtiyaçlarını kendi başına karşılamasına bağlı olmaktadır. Bakım ve korunma için başkasına bağımlı olan bu kişiler, toplum tarafından dışlanmakta ve başkalarının yardımına ihtiyaç duydukları için topluma yarar sağlayamayakları düşünülerek öldürülmekte ya da ihmal ve istismara uğramaktadırlar (Aral, 2011:39).

Amerika'da 1970'li yıllarda, ülkemizde ise 1997 yılında 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede özel gereksinim gerektiren çocukların sağlıklı gelişim gösteren akranları ile birlikte eğitim görmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (Sucuoğlu ve Kargın, 2008:47, Sucuoğlu, 2014: 15). Yine yabancı literatürde, özel eğitim, tanılanmış öğrenciye sağlanan destek olarak tanımlanmakta, kanunlar da özel eğitim gerektiren çocuğun akranları ile bir arada olmasını gerektiği vurgulamaktadır. Kaynaştırma programı, eğitimciler ve uzmanlar tarafından çocuğun bireysel ihtiyaçlarına göre hazırlanmaktadır. Bireysel eğitim programı hazırlanırken, fayda sağlayacak servisle ilişki, uyum, olumlu değişiklik ve okul desteğinin düşünülmesi zorunludur. Öğrenciye destek ve servis sağlayan programların bazıları, öğretimsel ve çevresel değişiklikler, takım öğretimi, teknoloji kullanımı, alternatif eğitici stratejiler içerebilmektedir (Hammeken, 2007:9, Brownell, Smith, Crockett, Griffin:2012:5). Özel haklara sahip çocukların okul öncesi dönemden itibaren belirlenip, kendilerine uyarlanmış akademik ve sosyal eğitim olanaklarından faydalanması gerekmektedir. Birlikte eğitimin etkililiği için okul öncesi öğretmenlerin kaynaştırma uygulamaları hakkındaki görüşlerinin ve öne sürdükleri problemlere çözüm önerilerinin belirlenmesi önemlidir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada, okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamaları ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi ve yaşanan sorunlara yönelik çözümlerin sunulması amaçlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Modeli

Okul öncesi öğretmenlerinin, kaynaştırma uygulamaları ile ilgili görüşlerinin alındığı çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ve gözlem yöntemi kullanılmıştır. Durum çalışmasının nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir yaklaşım olduğu belirtilmektedir. Durum çalışması, bir varlığın mekana

ve zamana bağılı tanımlandığı ve özelleştirildiği araştırmadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014).

2.3. Çalışma Grubu

Çorum ili Sungurlu ilçesinde merkezde bulunan anaokulları, ilkokullar ve Kız Teknik Meslek Lisesine bağılı anasınıflarında görev yapan okulöncesi öğretmenleri çalışma grubunu oluşturmuştur.

Araştırmaya dahil olan 25 öğretmenin tamamı kadın ve lisans mezunudur. Öğretmenlerden dördü 22-30 yaş grubunda, 13'ü 31-35 yaş, beş öğretmen 36-40 yaş, iki öğretmen 41-45, bir öğretmen de 46-50 yaş grubundadır. Mezun olunan okullar incelendiğinde; öğretmenlerin 13'ü Açık Öğretim Fakültesini, 12'si ise örgün eğitimi tamamlamıştır. Öğretmenlerden üçü 0-5 yıl, 19'u 6-10 yıl, ikisi 11-15 yıl, biri ise 16-20 yıl kadar çalışma deneyimine sahiptir. Öğretmenlerden 16'sının sınıfında 10-15, yedisinin 16-20, bir öğretmenin 21-25 ve birinin 26-30 aralığında çocuk vardır. Yedi öğretmen yardımcısı olduğunu, 18'i ise öğretmen yardımcısı olmadığını belirtmiştir. Öğretmenlerin üçü sınıfında kaynaştırma uygulamasında olan çocuk bulunduğunu belirtirken, 22'si ise bulunmadığını ifade etmiştir. Veriler tablolar halinde gösterilmiştir.

Tablo 1. Yaş aralıklarına göre öğretmen dağılımı

Yaş Aralığı	Öğretmen Sayısı
10-15	4
15-20	13
36-40 yaş	5
41-44 yaş	2
46-50 yaş	1

Tablo 2. Çalışma süresine göre öğretmen dağılımı

Çalışma Süresi	Öğretmen Sayısı
0-5 yıl	3
6-10 yıl	19
11-15 yıl	2
16-20 yıl	1

Tablo 3. Sınıf mevcuduna göre öğretmen dağılımı

Okul Öncesi Çocuk Sayısı	Öğretmen Sayısı
10-15 arası çocuk	16
16-20 arası çocuk	7
21-25 arası çocuk	1
26-30 arası çocuk	1

Tablo 4. Öğrenim Durumuna Göre Öğretmen Dağılımı

Örgün Eğitim Mezunu	Açık Öğretim Mezunu
12 Öğretmen	13 Öğretmen

Tablo 5. Yardımcısı olma durumuna göre öğretmen dağılımı

Yardımcı Var	Yardımcı Yok
7 Öğretmen	18 Öğretmen

Tablo 6. Kaynaştırma uygulamasında olan çocuk bulunma durumuna göre dağılım

Var	Yok
3	22

2.4. Veri Toplama Aracı

Okul öncesi öğretmenlerinin, kaynaştırma uygulamaları ile ilgili görüşlerinin alındığı çalışmada, kaynaştırma uygulamaları hakkındaki öğretmen görüşlerini belirlemek için yarı yapılandırılmış "Öğretmen Görüşme Formu" kullanılmıştır. Görüşme formunun oluşturulması için taslak maddeler oluşturulup uzman görüşüne sunulduktan sonra görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Görüşme formunda, okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyeti, yaşı, mezun olduğu okul, öğrenim düzeyi, meslekteki çalışma yılı, sınıftaki çocuk sayısı, sınıfında yardımcı personel bulunma durumu, sınıfında kaynaştırma uygulamasında çocuk bulunma durumuna ilişkin sorular yer almaktadır. Bunun yanı sıra kaynaştırmanın ne olduğu, lisans eğitimi süresince kaynaştırma eğitimine yönelik ders alınıp alınmadığı, eğer ders alındıysa, bu eğitimin teorik mi, yoksa uygulamalı mı olduğu, alınan bu eğitimin yeterliliği

hakkında ne düşünüldüğü, kaynaştırma uygulamalarında yaşanan ya da karşılaşılabilecek sorunların neler olduğu, kaynaştırma uygulamalarında yaşanan ya da karşılaşılabilecek sorunlara yönelik nasıl çözümler üretildiği, kaynaştırma uygulamaları yapılabilecek ya da yapılan hazırlık çalışmalarının neler olduğu, okul yönetiminin kaynaştırma uygulamalarına yönelik bakışı ve eklemek istenilen başka konu olup olmadığı soruları bulunmaktadır.

2.5. Veri Toplama Yöntemi

Okul öncesi öğretmenlerinin, kaynaştırma uygulamaları ile ilgili görüşleri belirlemek amacıyla yapılan araştırma verileri, öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla 2016-2017 eğitim-öğretim yılının yaz seminer döneminde 12.06.2017-23.06.2017 tarihleri arasında toplanmıştır. Çalışma öncesinde öğretmenlere araştırmanın amacı açıklanmıştır. Görüşmeler öncesinde yasal izinler alınmış ve randevu oluşturularak okulun anasınıfında öğretmenlerle karşılıklı yapılmıştır. Mülakat 15-20 dakika sürmüştür.

2.6. Verilerin Analizi

Okul öncesi öğretmenlerinin, kaynaştırma uygulamaları ile ilgili görüşleri belirlenen araştırmada, veriler betimsel analiz ile değerlendirilmiştir. Betimsel analizde görüş bildiren bireylerin düşünceleri doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilerek yansıtılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Veri toplama işlemi tamamlandıktan sonra araştırmacılar tarafından öğretmenler Ö1, Ö2,..., Ö25 şeklinde kodlanmıştır. Öğretmenlerin kendilerine yönetilen maddeler için ifade ettikleri düşünceler, benzerlikleri bakımından gruplandırılarak yorumlanmıştır ve veriler kontrol edilerek görüş birliği sağlanmıştır. Çalışmanın güvenilirliğini arttırmak için üç uzmanın çözümlenmeleri dikkate alınarak ortak noktalar belirlenmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Kaynaştırma uygulamaları ile ilgili görüşleri belirlenen araştırma grubundaki okul öncesi öğretmenlere, kaynaştırma nedir diye sorulduğunda, 15'i engelli çocukların normal çocuklarla bir arada eğitim alması, 5'i kaynaştırmayı engelli çocukların normal çocuklarla aynı ortamda bulunması, 3'ü engelli çocuğun okula belirli günlerde gelmesi, 1'i ona göre bir eğitim programıyla eğitim alması, 1'i topluma kazandırma, şeklinde tanımlamıştır. *Ö3: Özel gereksinim duyan çocukların sosyal-duygusal ve diğer alanlarda akranları ile eğitim görmesini sağlamak. Ö14: Belli bir engeli olan çocuklarla normal çocukların haftanın belirli günleri ve saatleri beraber eğitim alması şeklinde görüş bildirmişlerdir.*

Lisans eğitimi süresince kaynaştırma eğitimi alınıp alınmadığı, eğer alındıysa teorik mi, uygulamalı mı olduğu, alınan eğitimin yeterliliği hakkında ne düşünüldüğü sorulduğunda, öğretmenlerin tamamı kaynaştırmaya yönelik dersi lisans düzeyinde aldığını, 24'ü yalnızca teorik, 1'i de hem teorik hem uygulama şeklinde aldığını belirtmiştir. Araştırma grubundan 22'si aldığı eğitimi uygulama olmadığı için yeterli görmediğini, 3'ü ise yeterli gördüğünü ifade etmiştir.

Çalışmada, öğretmenlerin lisans eğitimleri sürecinde aldıkları kaynaştırma eğitimleri ile ilgili elde edilen bulguların, literatürde yapılan çalışmaların sonuçları ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Kale, Dikici Sığırtmaç, Nur, Abbak (2016), Küçük Doğaroğlu ve Bapoğlu Dümenci (2015), Gök ve Erbaş (2011), Artan ve Balat (2003) öğretmenlerin görüşlerini belirlemek amacı ile yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin yalnızca teorik eğitim aldığını ve bu yüzden kendilerini kaynaştırma uygulamalarında yetersiz hissettiklerini ifade ettiklerini belirlemişlerdir. Bozarslan ve Batu (2014), Dikici Sığırtmaç, Hoş, Abbak (2011) öğretmenlerin kaynaştırma konusunda bilgi eksikliği olduğunu bildirdiklerini ifade ederken, Özbaba (2000), Babacan (2014), Özdemir (2010), Zağlı (2010) araştırmalarında öğretmenlerin çoğunun kaynaştırmaya yönelik uygulamalı ders almadığını ortaya çıkarmışlardır.

Kaynaştırma uygulamalarında yaşanan ya da karşılaşılabilecek sorunların neler olduğu sorulduğunda, öğretmenlerin 13'ü kaynaştırma uygulamasında çocuğu olan ailelerin çocuğunun engelini kabullenmediğini, endişe duyduğunu, ayrıcalık beklediğini ifade etmiştir. Öğretmenlerin 9'u sağlıklı gelişim gösteren çocukların kaynaştırma uygulamasında olan çocuğu kabul etmediğini, dalga geçtiğini ve aynı zamanda eğitim açısından gerilediklerini, 9'u sağlıklı gelişim gösteren çocukların ailelerinin özel gereksinimli çocuğu istemediğini belirtmiştir. Öğretmenlerin 8'i kaynaştırma uygulamasında olan çocuğun diğer çocuklara fiziksel zarar verdiğini ve uyum sağlayamadığını, yeterince eğitim alamadığını ve iletişim kurulamadığını belirtmiştir. Öğretmenlerin 3'ü meslektaşlarının yardımcı olmadığını, 3'ü okul yönetiminin umursamadığını, desteklemediğini ifade etmiştir. Bir tanesi ise tek sorununun uygulama eksikliği nedeniyle kendisini yetersiz hissettiğini, fiziksel donanım eksikliği, ailenin ve yönetimin ilgisizliği gibi diğer problemlerin sorun olmasına

fırsat vermeyeceğini ifade etmiştir. Kaynaştırma uygulamasında çocuğu olan öğretmenlerden biri Ö18: *Engelli çocuk problem oluyor. Dayak yedim, tükürdü. Bir çocuğun saçını kopardı, koparılan yer açıldı. Elinden kopan saç zor aldı. Birini yattır, üstüne çıkıp parmağı ile gözlerini oymaya çalıştı. Ailesi ilgisiz oluyor. Engelli çocuğu okuldan aldirmaya engelli çocuk yolluyor vermeyince de beni şikayet ediyor. Ekstra çaba harcıyorum. Özel gereksinim gerektiren çocuğu olmayan öğretmenlerden biri Ö 24: *Nasıl eğitim vereceğimi bilmiyorum. Yetersiz hissediyorum. Öyle çocuğum olmadı ama ciddi sorun yaşayacağımı düşünmüyorum. İştme cihazı kullanan bir çocuk gelirse diğer çocuklar cihazı çekebilir şeklinde görüş bildirmişlerdir.**

Çalışma bu yönüyle de literatürde yapılan çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Akman, Mercan Uzun ve Yazıcı (2018), öğretmen görüşü alma çalışmalarında, kaynaştırma uygulamasında bulunan çocuğun birlikte eğitim sürecinde sosyalleşip tüm gelişim alanlarının destekleneceği, normal gelişim gösteren çocuklarda da empati becerisinin artacağı, aynı zamanda farklılıklara saygı duymayı öğrenecekleri ifadelerine ulaşmışlardır. Ancak özel eğitim gerektiren çocukların yetersizlik hissi yaşayıp dışlanma durumunun da oluşabileceği görüşlerini de tespit etmişlerdir. Kale, Dikici Sığırtaç, Nur, Abbak (2016), araştırmalarında öğretmenlerin sınıfların fiziksel donanım yönünden eksiklikleri olduğunu, Gezer (2017), çalışmasında öğretmenlerin kaynaştırma uygulamasında bilgi edinme, yardımcı öğretmen gibi desteklere gereksinim duyduğunu belirtmiştir. Batu, Odluyurt, Alagözoglu, Çattık, Şahin (2017), çalışmalarına katılan öğretmenlerin belirttikleri sorunlarının, bilgi eksikliği ve kalabalık sınıflar olduğunu bildirmiştir. Ergin (2016) çalışmasında öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların problem davranışlar gösterdiği yönünde görüş bildirdiklerini ifade etmiştir. Koçyiğit (2015) ise kaynaştırma uygulamasında olan çocukların ailelerinin okul ile iş birliği yapmayı öğretmenden üst düzey beklenti içinde olduklarını, yönetimin öğretmenlere destek vermediğini saptamıştır. Bozarlan ve Batu (2014), kaynaştırma uygulamasında olan çocukların normal gelişim gösteren akranları tarafından dışlanabileceğini, Tufan ve Yıldırım (2013), çalışmalarında öğretmenlerin kendilerinde bilgi eksikliği olduğunu bildirdiğini, Gök ve Erbaş (2011) ise öğretmenlerin, bazı çocukların şiddet içeren davranışları olduğunu, bilişsel öğrenmeye açık olmadıklarını, sağlıklı gelişim gösteren çocukların onları dışlayıp onlarla dalga geçtiklerini özel eğitim gerektiren çocukların ailelerinin çocuğun durumunu sakladıklarını, onlarla ilgilenmediklerini bildirdiklerini ifade etmişlerdir. Özaydın ve Çolak (2011), Batu (1998), Varlıer (2004) ve Çerezci (2015) normal gelişim gösteren çocukların ailelerinin kaynaştırma uygulamasından olan çocukları istemediklerini ve en büyük sorunun aldıkları eğitimin yetersiz olduğunu ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Gök (2009), okul öncesi öğretmenlerle yaptığı çalışmada, kaynaştırmaya uygun olmayan engel gruplarının olduğunu ifade ettiklerini bildirmiştir. Sağlıklı gelişim gösteren çocukların dalga geçtiklerini, özel gereksinimli bireylerin eğitsel ilerleme göstermediklerini, ailelerin durumu sakladıklarını bildirdiklerini ifade etmiştir. Temel (2000), Artan ve Balat (2003), okul öncesi öğretmenlerin kaynaştırma uygulamaları hakkındaki görüşleri ile ilgili çalışmasında, öğretmenlerin çocukların kaynaştırma eğitiminde uyum sorunu olduğunu kendileri açısından en önemli sorunun bilgi eksikliği olduğunu, veli şikayetleri olduğunu ve eğitimin aksayacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Öğretmenlere kaynaştırma uygulamalarında yaşadıkları ya da yaşanması olası sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sorulduğunda; öğretmenlerin 18'i kaynaştırma uygulamasında bulunan çocukların, 15'i ise sağlıklı gelişim gösteren çocukların ailelerinin sorun çıkardığını/ çıkarabileceğini ifade edip bu durumlara yönelik çözüm önerileri sunmuşlardır. Öğretmenlerin 12'si sağlıklı gelişim gösteren çocukların, yedisi kaynaştırma uygulamasında bulunan çocukların ailelerinin sorun çıkardığını/ çıkarabileceğini ifade edip bu durumlara yönelik çözüm önerileri sunmuşlardır. Öğretmenlerin yedisi yöneticilerin ve üçü ise meslektaşlarının desteğinin gerektiğini belirtmişlerdir.

Kaynaştırma uygulamasında çocuğu bulunmayan öğretmenlerden biri Ö4: *Okul yönetimi bu durumda öğretmene yardımcı vermelidir. Tek başına olmaz bu iş. Sağlıklı gelişim gösteren çocuklara özel gereksinimli çocuk hakkında bilgi verirdim. Sağlıklı gelişim gösteren çocukların ailelerine her an bizim çocuklarımızın da olabileceğinin empatisini verirdim. Özel gereksinimli çocuk için bep (bireysel eğitim planı) uygular onların ailesine psikolojik destek olmaya çalışırdım. Kaynaştırma uygulamasında çocuğu olan öğretmenlerden biri Ö18: *Bence baştan düzenlenmeli. Bu iş öğretmenle müdürle çözülecek iş değil bakanlığa gidilmeli. Kaynaştırmanın bir ölçütü olmalı. Her çocuk kaynaştırma olmamalı. Diğer çocuklara zarar veriyorsa, küfür saldırganlık varsa alınmamalı. Herkes vicdan sorguluyor. Sınıfa bir girsinler bakalım nasıl oluyor. Kaynaştırma hiç olmasın demiyorum ama bir öğretmene de bu kadar yüklenilmemeli şeklinde ifade etmiştir.**

Çalışma bu yönüyle de literatürde yapılan çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Gezer (2017) çalışmasında, öğretmenlerin, özel gereksinimli çocuğun ailesi için bilgilendirme yaptıklarını, bazılarının

kaynaştırma konusunda bilgi edinmeye çalıştıklarını, kaynaştırma çocuğu için BEP hazırlanması gerektiğini ifade ettiklerini belirtmiştir. Batu ve diğerleri (2017) ise öğretmenlerin uygulamalar sırasında sorun yaşadıklarında kendilerinin çözüm yolu bulduklarını, özel eğitim gerektiren çocukların aileleri ile işbirliği yaptıklarını belirtmişlerdir. Koçyiğit (2015) çalışmasında öğretmenlerin sorunların çözümünde ailelerden yardım aldıklarını bildirdiklerini ifade etmiştir. Eldeniz Çetin ve Çamlıbel Çakmak (2016), Özaydın ve Çolak (2011) çalışmalarında öğretmenler çözüm olarak kendilerine özel eğitim danışmanlığının verilmesi, sınıflarına yardımcı öğretmen verilmesi, fiziksel ortamların ve araç-gereçlerin düzenlenmesi, okul yöneticilerine bu konularda seminerler verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler, ağır derecede engeli olan çocuğun kaynaştırma olmamasını ifade etmiştir. Gök ve Erbaş (2011), Varlıer (2004) ve Batu (1998) çalışmalarında, öğretmenlerin büyük çoğunluğu kaynaştırma konusunda hem kendilerinin hizmet içi eğitim, seminer gibi yollarla hem de sınıftaki normal gelişim gösteren öğrencilerin bilgilendirilmeye ihtiyaçlarının olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca Gök ve Erbaş (2011) çalışmalarında, öğretmenlerin her çocuğun kaynaştırma uygulamasına dahil edilmemesini, yardımcı personelin gerektiğini, aile ile işbirliği yapılmasının gerekli olduğunu ifade ettiklerini tespit etmişlerdir. Gök (2009), çözüm aşamasında yöneticiden beklentilerinin, ağır engeli olanların kaynaştırma uygulamasına kabul edilmemesi, yardımcı olması, meslektaşlar ile bilgi alışverişi, sağlıklı gelişim gösteren çocuklardan kabullenme, empati, özel gereksinimli çocuğun ailesi ile işbirliği yönünde önerilerin geldiğini ifade etmiştir.

Kaynaştırma uygulamalarına yönelik hazırlık çalışmalarının neler olduğu ya da neler olabileceği sorulduğunda, 17 öğretmen kaynaştırma uygulamasında bulunan çocuk için hazırlık yaptığını, 9 öğretmen kaynaştırma uygulamasında bulunan çocuğun ailesi açısından hazırlık yaptığını/yapacağını ifade etmiştir.

Özel eğitim gerektiren çocuğu olmayan öğretmenlerden biri Ö1: *Okul yönetimi ile uygun ortamın hazırlanmasına ilişkin görüşme yapardım. Meslektaşlarımla fikir alışverişinde bulunurdum. Sağlıklı gelişim gösteren çocukların ailelerine bilgi verici toplantı düzenledim. Özel gereksinimli çocuğun ve ailesinin farkındalık düzeyini ve bakış açısını anlamaya çalışırdım.* Kaynaştırma uygulamasında çocuğu olan öğretmenlerden biri Ö18: *Ayrı bir plan yapıyor musun desen açıkçası yapmıyorum. Sınıf çok kalabalık olduğu için yardımcım ve stajyer olmadığı için bir şey hazırlamam zor. Ama serbest zamanda diğerleri oyun oynarken onu masaya alıp çizme, kesme ve kavram çalıştırıyorum. Yapabildiğim bu kadar, başka ne yapabilirim ki şeklinde düşüncesini belirtmiştir.*

Çalışma bu yönüyle de literatürde yapılan çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Çeliköz ve Kölemen (2020) yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarına olumlu tutum içinde olmadığı sonucuna ulaşmışken, Bakkaloğlu, Yılmaz, Altın Könez ve Yalçın (2018) yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin uyarlamalar konusunda bilgilerinin sınırlı olduğunu, bu nedenle özel eğitim gerektiren çocuklar için herhangi bir girişimde bulunmadıklarını tespit etmiştir. Kale, Dikici Sığırtaç, Nur, Abbak (2016) araştırmalarında öğretmenlerin kaynaştırma uygulamaları için ön hazırlık yapmadığını, Yıkılmış, Aktaş, Karabulut ve Terzioğlu (2018) yaptıkları görüşmelerde öğretmenlerin çocuklar gelmeden hazırlık yaptığını, Koçyiğit (2015) ise çalışmasında öğretmenlerin hazırlık çalışması olarak fiziksel ortamı düzenlediklerini, normal gelişim gösteren çocukların empati kurabilmesi için drama etkinlikleri planladıklarını, her iki grubun aileleri ile de bireysel görüşme yaptıklarını tespit etmiştir.

Okul yönetiminin kaynaştırma uygulamalarına yönelik bakış açısı sorulduğunda, 1 öğretmen yönetimden destek alamadığını, 3 öğretmen ise aldığını belirtmiştir. Bir öğretmen "kaynaştırma uygulamasına yönelik çocuk geleceği zaman kendisine hem malzeme temini hem bireysel eğitim programı konusunda yardımcı olabileceğini söylediğini, 1 öğretmen müdürlerin eğitime ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Geriye kalan 16 öğretmen kaynaştırma uygulamasında öğrencisi olmadığı için fikirleri olmadığını belirtmiştir. Özel eğitim gerektiren çocuğu olan öğretmenlerden biri Ö16: *Okul yönetimi kaynaştırma uygulamalarında gayet olumludur. Bütün personel öğrenci için elinden geleni yapıyor.* Kaynaştırma uygulamasında çocuğu olmayan öğretmenlerden biri Ö17: *Benim öğrencim yok ama diğer hocayı gözlemlediğim kadarıyla, anasınıfı öğretmeni olunca kaynaştırmayı mecbur alacaksınız gibi bir yaklaşım oluyor ama yardımcı olunmuyor. Ama ilkökul öğretmenlerine yardımcı olunuyor* ifadesinde bulunmuştur.

Öğretmenlere, başka eklemek istedikleri konu olup olmadığı sorulduğunda, öğretmenlerin ikisi kaynaştırma uygulamalarında tek eğitimcinin yeterli olmadığını, biri özel eğitimin kalitesinin artırılması gerektiğini, bir tanesi ise bu meselenin çözüm bulacak yerlere taşınması gerektiğini belirtmiştir. Özel eğitim gerektiren çocuğu olmayan öğretmenlerden biri Ö8: *Toplumsal anlamda özel eğitim gereksinimi algısı ve bilinci oluşturulup, bu alana yönelik özel eğitim kurumlarını ve kalitesini artırılması gerekiyor* kaynaştırma

uygulamasında çocuğu olan öğretmenlerden biri *Ö18: Bu meselenin çözüm bulunacak yerlere taşınmasını istiyorum* ifadesinde bulunmuştur.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, okul öncesi öğretmenlerinin anasınıflarında yapılan kaynaştırma uygulamaları hakkındaki görüşlerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda araştırmadan elde edilen veriler değerlendirilerek bulgular halinde sunulmuş ve benzer çalışmalarla desteklenerek tartışılmıştır. Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya çıkan sonuç ve geliştirilen öneriler sunulmaktadır.

Araştırma bulgularında öğretmenlerin özel eğitim dersi aldığı ancak kaynaştırma uygulamalarına yönelik ders almadıkları görülmüştür.

Kaynaştırmanın tanımı yapılırken özel eğitim gerektiren çocuk için ayrı eğitim vurgusunun çok az yapılması ayrıca “uyarlama” teriminin hiçbir öğretmen tarafından kullanılmaması dikkat çekmiştir. Öğretmenlerin en fazla güçlük yaşadıkları konunun kaynaştırma uygulamaları sürecinde yeterli destek alamamaları olduğu, özellikle kaynaştırma uygulamasında bulunan çocuğun ailesi ile işbirliği yapamadıkları ve öğretmenlerin uygulamalı eğitim almamalarından ötürü eğitim uygulamaları sürecinde kendilerini yeterli görmedikleri ortaya çıkmıştır.

Araştırma grubundan sorunlara yönelik çözüm önerileri genel ifadeler şeklinde gelmiştir. Bu duruma etki eden faktörün özel eğitim gerektiren çocukları bulunmaması olduğu düşünülmektedir. Genel ifadeler, daha çok aile ile işbirliği, sağlıklı gelişim gösteren çocuk ve ailesi için de kendisini o duruma koydurma çalışmalarıdır. Bu durum sorun olarak aile ve sağlıklı gelişim gösteren çocuk faktörünün daha baskın olup, kaynaştırma uygulamasında bulunan çocuğun eğitim açığının çok fazla dikkat çekmediğini ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca kaynaştırma uygulamasında çocuğun bulunmamasının nedeni özel eğitim gerektiren çocuk olmaması değil, yönlendirmenin yapılmayışı olduğu düşünülmektedir.

Kaynaştırma uygulamalarına yönelik hazırlık çalışmaları neler olduğu sorulduğunda, yine aileler ile işbirliği yoluna gidilme, empati çalışmaları yaptırma düşünceleri ifade edilmiştir. Ancak çocuk için ortamı hazırlama ve ona uygun uyarlama çalışmaları yapma düşüncesi azdır.

Araştırma bulguları sonucunda, kaynaştırma uygulamalarının başarılı olması için bir takım öneriler sunulmuştur.

Öncelikle dönemin en başında eğitimcinin gözlem yaparak raporu olmayan özel eğitim gerektiren çocukları tespit edip Rehberlik Araştırma Merkezi'ne yönlendirmesi gerekmektedir. Gözlem sırasında gereksinim duyduğu destek verilmelidir.

Öğretmenlerin bu uygulamayı etkili yürütmeleri için en başta özgüvenli olmalarının etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle duruma baştan çözüm bulup okul öncesi öğretmenliği lisans öğrenimi sırasında uygulamalı eğitime zorunlu olarak yer verilmelidir. Ancak bu durum lisans eğitimi ile sınırlı kalmamalı bakanlık tarafından zaman zaman hizmet içi eğitimler düzenlenerek öğretmenlere destek eğitim verilmelidir.

Bu alanda uygulama örneklerinin olduğu yayınlara yer verilmelidir.

Sınıfında özel eğitim gerektiren çocuk bulunan öğretmene yardımcı desteği verilmeli, sınıf mevcudu ona göre ayarlanmalıdır.

Uygulama konusunda sorun yaşanması durumunda öğretmenin destek alacağı birimler oluşturulmalıdır.

Yöneticiler uygun zamanlarda sınıf ziyaretinde bulunup öğretmene ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda yardımcı olmalı, ailelerle iletişim konusunda onlara destek vermelidir.

Aileleri kaynaştırma uygulamalarına yönelik işbirliğine ikna edebilecek yöntemler geliştirilmedi.

KAYNAKÇA

Akman, B., Mercan Uzun, E. & Yazıcı, D.N. (2018). “Okul Öncesi Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya Yönelik Görüşlerinin Karşılaştırılması”. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(1): 96-114. DOI: <http://dx.doi.org/10.17860/mersinefd.305108>

Artan, İ. & Uyanık Balat, G. (2003). “Okul Öncesi Eğitimcilerinin Entegrasyona İlişkin Bilgi ve Düşüncelerinin İncelenmesi”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 11(1): 65-80.

Aral, N. (2011). Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırma, Morpa Yayıncılık, İstanbul.

- Aral, N. & Gürsoy, F (2012). *Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. Morpa Yayınları, İstanbul.
- Babacan, A. (2014). “Anasınıflarında Yapılan Kaynaştırma Uygulamalarının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Batu, E. S., Odluyurt, S., Alagözoğlu, E., Çattık, M. & Şahin, S. (2017). “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 18(3): 401-420. DOI: 10.21565/ozelegitimdersisi.123456
- Batu, S. & Yükselen, A. (2016). (Ed:Metin, N.ve A. Yükselen,). “Özel Gereksinimli Çocuklar ve Kaynaştırma”, Hedef Yayıncılık, Ankara.
- Bakkaloğlu, H., Yılmaz, B., Altun Könez, N. & Yalçın, G. (2018). “Türkiye’de Okul Öncesi Kaynaştırma Konusunda Yapılan Araştırmalar Bize Neler Söylüyor”, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(1): 119-150, DOI: 10.17679/inuefd.302031
- Batu, S. (1998). “Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırılmaya İlişkin Görüş ve Önerileri”, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Bozarlan, B. & Batu, E.S. (2014). “Özel Anaokullarında Çalışan Eğitimcilerin Okulöncesi Dönemde Kaynaştırma ile İlgili Görüş ve Önerileri”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(2): 86-108.
- Brownell, T.M., Smith, J.S., Crockett, B.J. & Griffin, C.C. (2012). *Inclusive Instruction Evidence-Based Practices for Teaching Students with Disabilities*, The Guilford Press.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, (Genişletilmiş 17. Baskı), Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Çeliköz, M. & Kölemen, E.B. (2020). “Okul Öncesi Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya Yönelik Tutumları ve Yenilikçilik Düzeyleri”, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(3): 1607-1649.
- Çerezci, Ö. (2015). “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yapılan Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarının Kaynaştırma Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi. https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23d.html
- Dikici Sığırtmaç, A. & Deretarla, Gül, E. (2010). *Okul Öncesinde Özel Eğitim*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Dikici Sığırtmaç, A., Hoş, G. & Abbak, B.S. (2011). “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitiminde Yaşanan Sorunlara Yönelik Kullandıkları Çözüm Yolları ve Önerileri”, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 12(4): 205-223.
- Eldeniz Çetin, M., & Çamlıbel Çakmak, Ö. (2016). “Okul Öncesi Öğretmenlerin Kaynaştırma Uygulamalarına Yönelik Gereksinimlerinin Belirlenmesi”, *International Journal of Social Science*, 43, 259-274.
- Ergin, E. (2016). “Kaynaştırma Uygulamaları Yürütülen Okul Öncesi Sınıflarda Sınıf İçi Geçişlerin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gezer, M.S (2017). “Sınıfında Kaynaştırma Öğrencisi Bulunan Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Rol Algılarının Belirlenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Gök, G. (2009). “Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Görüşleri ve Önerileri”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Gök, G. & Erbaş, D. (2011). “Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Görüşleri ve Önerileri”, *International Journal of Early Childhood Special Education*, 3(1): 66-87.
- Hammeken, A.P. (2008). *The Teacher’s Guide To Inclusive Education 750 Strategies For Success A Guide For All Educators*, Corwin Press.

Kale, M , Dikici Sığırtmaç, A, Nur, İ, &Abbak, B. (2016). “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi”, Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 1(2): 35-45.

Koçyiğit, S. (2015). “Ana Sınıflarında Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Öğretmen-Rehber Öğretmen ve Ebeveyn Görüşler”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 4(1): 391-441.

Küçük Doğaroğlu, T. & Bapoğlu Dümenci, S.S. (2015). “Sınıflarında Kaynaştırma Öğrencisi Bulunan Okul Öncesi Öğretmenlerin Kaynaştırma Eğitimi ve Erken Müdahale Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi”, Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi’nde sunulan bildiri, Hacettepe Üniversitesi Kültür Merkezi, Ankara.

MEB. (2013). Okul Öncesi Eğitimi Programı, <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf>

Özaydın, L. & Çolak, A. (2011). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine ve Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırma Eğitimi Hizmet İçi Eğitim Programına İlişkin Görüşleri, Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 1(1): 189-226.

Özbaba, N. (2000). “Okul Öncesi Eğitimcilerin ve Ailelerin Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar ile Normal Çocukların Entegrasyonuna (Kaynaştırılmasına) Karşı Tutumları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özdemir, H. (2010). “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamasına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Sucuoğlu, B. (2004). “Türkiye’de Kaynaştırma Uygulamaları: Yayınlar/Araştırmalar (1980-2005)”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5(2): 15-23.

Sucuoğlu, B. & Kargın, T. (2008). İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları: Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler, Morpa Yayınları, İstanbul.

Temel, Z.F. (2000). “Okul Öncesi Eğitimcilerinin Engellilerin Kaynaştırılmasına İlişkin Görüşleri”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 148-155.

Tufan, M. & Yıldırım, Y. (2013). “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Erken Müdahale ve Kaynaştırma Kavramları Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin ve Özel Gereksinimli Çocuklar İçin Yaptıkları Öğretimsel Uyarlamaların İncelenmesi”, Cumhuriyet International Journal of Education, 2(4): 1-13.

Varlıer, G. (2004). “Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Kaynaştırmaya İlişkin Görüşleri”, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Yıldırım, A. & Şimşek H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Yıkılmış, A., Aktaş, B., Karabulut, A. H. & Terzioğlu, N. K. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin yeterliliklerinin belirlenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.18(3), 1841-1860.

Zağlı, Ü. (2010). “*Sakarya İlinde Görev Yapan Okul Öncesi Öğretmenlerin Zihinsel Engelli Çocukların Kaynaştırma Yoluyla Eğitimlerine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.